

W gwarze poznańskiej występują następujące grupy wyrazowe różniące się między sobą pochodzeniem:

- Archaizmy – zachowało się wiele wyrazów z dawnej polszczyzny ogólnej, które od dawna uważa się za zapomniane w innych regionach Polski, np. akuratny, istny, mrzygłód, skopowina, zawdziać.
- Elementy gwar wiejskiej ludności przybyłej do Poznania głównie w końcu XIX w. z różnych regionów Wielkopolski. Są to wyrazy gwarowe nieznane w innych częściach kraju, np. bręczeć, dudlać, graty, kluka, szalapat.
- Wyrazy pochodzące z gwar regionów pogranicza Wielkopolski – Kujaw, Krajny, Pomorza, Śląska, np. chabas, fleja, luńt, szkieta, żgajek.
- Germanizmy – zapożyczenia wyrazowe przejęte do gwary poznańskiej z języka niemieckiego, np. ajzol, bana, hazaj, szajba, tytka.

Symbolicznym słowem gwary poznańskiej, funkcjonującym jako potoczna, często złośliwa nazwa regionu, jest *pyra*. W języku potocznym na ulicach Poznania usłyszeć można jeszcze wiele z wymienionych słów, często wypowiedzianych w całych grupach wyrazowych z charakterystyczną formą osobową *tej*. W gwarze poznańskiej pisał swoje gawędy m.in. popularny w latach powojennych Wujca Ceśku, czyli Stanisław Strugarek, a obecnie pisze Juliusz Kubel, którego teksty prezentował w radiowych felietonach niezapomniany Stary Marych, czyli Marian Pogasz. Postać Starego Marycha upamiętniona została pomnikiem usytuowanym w południowej części placu Wiosny Ludów przy wejściu na deptak. Gwarą poznańską napisane są też niektóre z wierszy w zbiorze *Żarty znad Warty* (Lech Konopiński, Włodzimierz Ścisłowski, Wydawnictwo Poznańskie, 1983 r.). Można także posłuchać audycji radiowych nadawanych przez radio „Merkury”.

Słowniczek gwary poznańskiej

ady - przecież

ajntopf - potrawa jednogarnkowa

ajsbana - golonka

ajzol - większy kłamoto, metalowa lola

akuratnie - tak właśnie poźundnie jak w Poznaniu

amerykany - ciastka biszkoptowe

ancug - ubranie wierzchnie

angielka - kuchenny piec stojący na nogach, na węgiel

angielskie włosy - lameta na choinkę

angryst - agrest

antrejka - sień

badejki - kąpielówki

antrejka - przedpokój, korytarz

badejki - kąpielówki

bamber – „wieśniak”, słowo pochodzi od Bambrów, osadników niemieckich z okolic Bambergu w Bawarii, którzy przybyli do Poznania w XVIII wieku. Mieszkali wokół Poznania, odznaczali się innym strojem, mową, obyczajami. Spolszczyli się na przełomie XIX i XX wieku. Inność czyli określenie o wymiarze negatywnym.

bambrejewo - wiocha

bana - pociąg

begryf – znaczenie, słowo, termin

bejmy – pieniądze

berbelucha - brudny płyn, również alkoholowy np. bimber

betki - grzyby

bez - przez

biglować - prasować

bimba - tramwaj

bindka - krawat

biniol - siniak, guz

blaua, blauki – wagary, idę na blautę, na blankę – idę na wagary
blubry - błahe opowieści, wypowiedź bez znaczenia
blyrwa - uprawiająca najstarszy zawód
bonbony - cukierki
brachol - brat
bryle – okulary
brynczeń - marudzić
brynda - denaturat
buda - bramka na boisku lub szkoła
być na fleku - w pełni sił
bździągwa - mała dziewczynka, mały owoc
Ceglorz - zakłady im. Hipolita Cegielskiego
chabas - mięso
chapsnąć - ugryźć, złapać
chęchy - zaniedbany, porośnięty krzakami teren
chichrać się - śmiać się
churchlać - kaszleć
cug - prąd powietrza, przeciąg
czerstwe - stare pieczywo
ćmik - papieros
ćpnąć - rzucić, porzucić
ćwok - oferma
drynda - taksówka
drzuzgawki - truskawki
dylać - tańczyć, uciekać
dynks - nieokreślone "coś", przycisk, guzik w urządzeniu
ejber - rozrabiaka
eka - ekipa
fafały - zanieczyszczenia
fajny - ładny
famuła - rodzina
farfocel - fafoł
fefermyncki - cukierki miętowe
fefry - strach
fest - mocno, požundnie
fifny - zgrabny
flaszka - butelka
funcka - lampka, latarka
fyrtel - dzielnica, najbliższa okolica
fyać - uciekać
fyrtel - część dzielnicy
galart - galareta z mięsa
gamuła - niezdara
ganc - całkiem, zupełnie
garować - spać
gemyła - śmietnik, bałagan
gielejza - niezdara
gemela - śmietnik, śmiecie
gemyła - j.w.
gymela - j.w.
gibać się kołysać się
giglać - łaskotać
gira - noga
gisuwa - deszcz
glajda - błoto, kobieta niechlujna
glanc - lukier, na błysk
glapa - ptak

glapić sie - patrzeć
ględzić - marudzić
glizda - gąsienica, dżownica
glubka - mirabelka
grygolić - bazgrać
gonito - zabawa dziecięca
guła - niezdara
guzik - włącznik, przycisk
gwiazdor - Św. Mikołaj we Gwiazdkę
gzik - twaróg
gzub - dziecko
habasy - mięso, kiełbasy
hajcować - palić
heksa - wiedźma
huby - peryferie
hyćka- czarny bez
ino - tylko
jabol - aromatyczny owocowy trunek alkoholowy o znacznej zawartości siarki
jabzo - jabłko
japa - dziura lub twarz
jaźwiec - rozczochrany
jucha - krew
juchta - kradzież
kakaludek - niski wzrostem
kalafa - twarz
kamlot - kamień
kasta, kista - skrzynia, skrzynka, np. kasta piwa
kaszok - kaszanka
katana - kurtka
kejter - pies
klamoty - graty, kamienie
klara - słońce
kłąkry - rupiecie
klunkry - j.w.
klemy - cukierki typu landrynki
klofta - kłoda, gruba baba
kluka - nos
klunkry – stare, niepotrzebne rzeczy
knyf - fortel
knypek - nożyk, niska osoba
kociamber - kot
kokot - kogut
kolonialka - sklep spożywczy
koło - rower
kompel - kolega
kربول - dynia
kromka - piętka chleba
kuszka - koszyk
kusić - robić coś w nocy, jak wszyscy požundni już śpią
kwynkać - marudzić, narzekać na dolegliwości chorobowe
kwyrlejka - mątwka
lajснаć - kupić
laczki - obuwie domowe bez pięty
latoś - tego roku
leberka - wątrobianka
lelać - rozpieszczać
ligać - ślizgać

ligawa - ślizgawka, ślizgawica
lola - pałka
lots - dalej
lufcik - małe, dodatkowe okno
lumpy - rzeczy, ubranie czasami niepożądne
lura - słaba kawa
łe - taak, ooj
łe jery - j.w.
majsel - przecinak
marać - szukać, grzebać
maryjanka - majeranek
mączyty - mączysty
mela - dziewczyna
menel - typek
miałki - sypki
mindzy - między
nadusić - nacisnąć
na odwyrtkę - na odwrót
na szage - na ukos
nabąbany - najedzony w nadmiarze
nałojony - napity
na spróbe - na próbę
niuda - świnia
nupel - smoczek
nygus - leń
nyrol - skąpiec
obkład - to co się kładzie na sznycce
odkluczyć - otworzyć zamek
ochlapus - pijak
ogigle - gałązki bez liści, zwiędnięte kwiaty
oglaidrany - ubłocony
okowita - spirytus, denaturat
ostrzytko - temperówka
pałka - kurze udko
pamperek – firgurka, mała lalka
pana - złapana guma
papcie - obuwie
pener - menel, lump, żul
pierdoły - sprawy nieistotne
pinda - dziewczyna
pindaczyć się - stroić się
plyndze - placki ziemniaczane
pochichrać - pośmiać się
poruta - wstyd
pory - spodnie
pośrupać - porysować
przepękać - przetrzymać
przesmradzać - wybrzydzać
przechadzka - spacer
pynk - pęk
pyra - ziemniak
pyza - bułki gotowane na parze
rajzefiber – niepokój przed podróżą
redyski - rzodkiewki
retenta - klunkry
rojber - psotnik
rug cug - szybko

ruła - spokój
rychtować - szykować
rychtyk - poprawnie
rychtyg - w porządku
ryczka - stółek
rzęchy - stare urządzenia
siano - pieniądze
siora - siostra
skibka - kawałek chleba
sklep - piwnica
skład - sklep
skrzyczki - skwarki
smaka - apetyt
spartolić - zepsuć
sprawunki - zakupy
stałować się - popisywać się, głupio zachowywać
statki - naczynia
śrup - koń
szabel - fasolka
szaber - złodziejstwo
szampiter - szampan
szaga - na szagę czyli na skrót, na ukos
szczun - chłopak
szkieł - policjant
szkieły - policja
szlauch - wąż
szneka - drożdżówka
sznupioki - łobuzki
szparać - oszczędzać
spucnąć - zjeść
sznytka - kromka chleba
szpycować - spoglądać, obserwować
szpucnąć - zerknąć, spojrzeć, zobaczyć
szuszwol - brudas
szwamka - gąbka
ślipie - oczy
śwignąć - rzucić
śrubokręt - wkrętak
świgać – rzucać
świntojanki - porzeczeki
Świnty Marcin - Święty Marcin
taścić - nieść
tej - ty, lub jako dodatek do frazy
tytka - torebka papierowa
ukrychnąć - ukroić
uślumprać - ubrudzić się
upitrasić - ugotować
u-tonkać - zmoczyć, topić się
wajcha - dźwignia, przekładnia
waserwaga - poziomnica
wew - w
wiara - ludzie, grupa ludzi, np. wuchta wiary – dużo ludzi, tłum
wiaruchna - grupa ludzi, towarzystwo
wichajster - mniejsza wajcha
winkiel – róg, np. coś jest za winklem czyli za rogiem
wodnity - wodnisty
w te i wefte - tam i z powrotem

wuchta - duża ilość czegoś
wykopyrtnąć się - przewrócić
wyćpnąć - wyrzucić
wymarać - wyszukać
wymborek - wiadro
wyro - łóżko
zakluczyć - zamknąć drzwi na klucz
zaś - potem
zawdzi nasie - założyć na siebie
zajta - strona, strona www
zes - z
z gorem - niespełna rozumu
żybura - brudna woda, ciecz

Katarzyna Piechnik